

تحولات اقتصادی و تجاری ارمنستان

با نگاهی به تجارت فیما بین با ایران

آذر ۱۴۰۱

مریم خزاعی

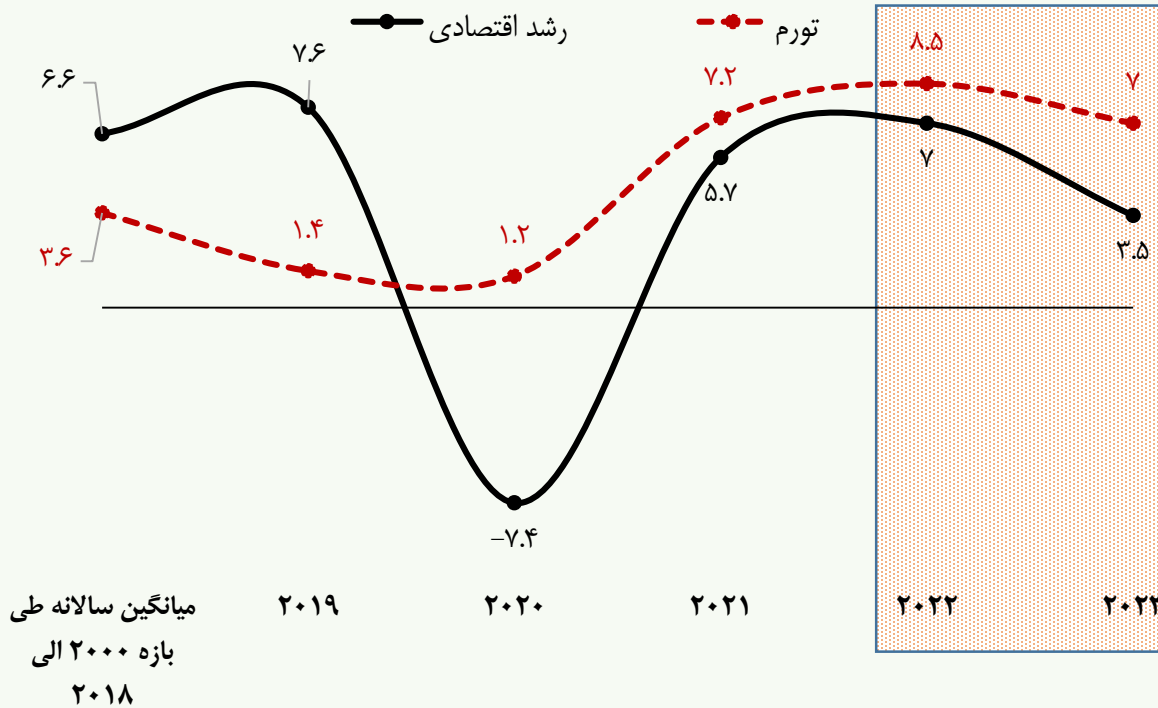
معاونت بررسی های اقتصادی
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

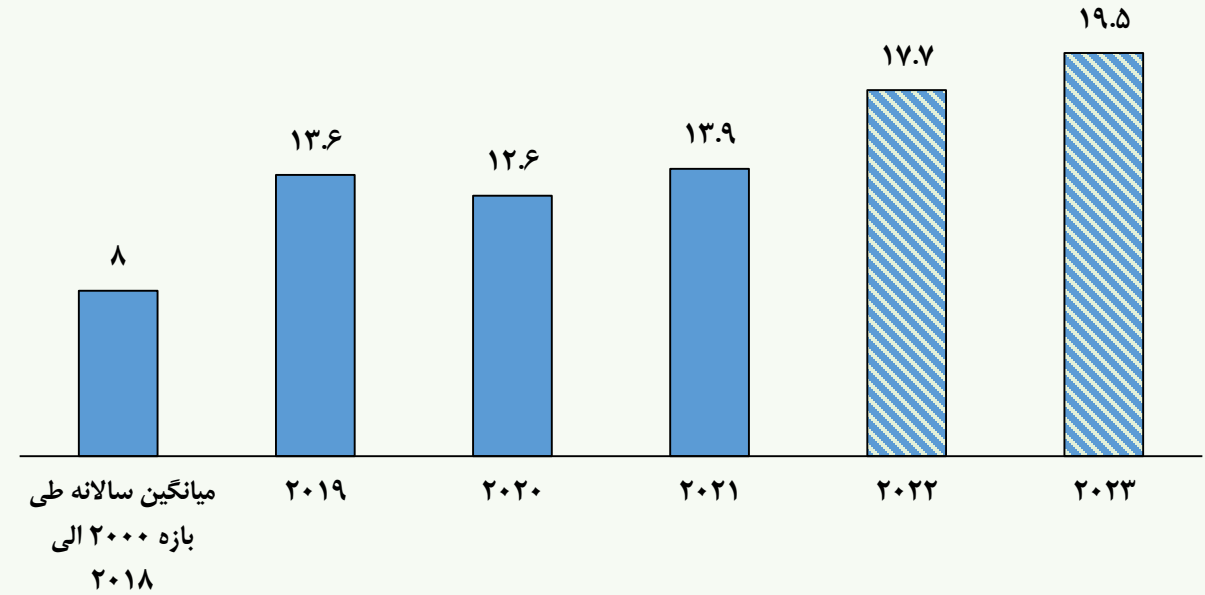

- ارمنستان یکی از اقتصادهای منطقه قفقاز است که از حیث تولید ناخالص داخلی و تجارت، اقتصادی کوچک محسوب می‌شود. با وجود کوچکی اقتصاد، به دلیل اعمال مدیریت محتاطانه اقتصاد کلان، اجرای نظام نرخ ارز شناور، هدف‌گذاری و کنترل دقیق تورم، استفاده از قواعد مالی کارآمد و وجود بخش مالی سالم، در برابر شوک‌های اخیر انعطاف‌پذیری خوبی از خود نشان داده است. اگرچه انتظار می‌رود اقتصاد این کشور در سال ۲۰۲۲ عملکرد بهتری نسبت به پیش‌بینی‌های قبلی خود داشته باشد ولی همچنان چالش‌های ژئوپلیتیک بر چشم‌انداز رشد میان مدت ارمنستان تاثیرگذار خواهد بود.
- ارمنستان اندکی پس از کسب استقلال در سال ۱۹۹۱، در سال ۱۹۹۲ به عضویت بانک جهانی درآمد و در سال ۱۹۹۳ به انجمن بین‌المللی توسعه زیرمجموعه این بانک (IDA) پیوست. در فوریه سال ۲۰۰۳ نیز عضویت ارمنستان در سازمان تجارت جهانی پذیرفته شد. تقریباً بیش از سه دهه است که ارمنستان عملکرد اقتصادی قابل توجهی داشته و افزایش هفت برابری در تولید ناخالص داخلی سرانه را تجربه کرده است. موفقیت‌های این کشور موجب شد تا در سال ۲۰۱۹ به یک اقتصاد با درآمد متوسط بالا تبدیل شود.
- با وجود پیشرفت‌ها و دستاوردهای حاصله، اقتصاد ارمنستان همچنان با چالش‌های ساختاری مانند نیاز به بهبود بیشتر در محیط کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری، مهار بیکاری بالا، رفع کمبود مهارت‌های موجود در بازار کار و رقابت ضعیف بنگاه‌ها مواجه است.
- طی بحران جنگ اخیر روسیه و اوکراین، اقتصاد این کشور دچار تحولاتی شد که در این گزارش به برخی از تحولات مهم آن با استناد به گزارشات صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی پرداخته شده است.
- ارمنستان یکی از شرکای تجاری ایران نیز است. انتظار می‌رود رابطه تجاری ایران و ارمنستان بعد از انعقاد موافقت‌نامه تجارت ترجیحی با اتحادیه اقتصادی اوراسیا، بهبود یابد ولی با توجه به شواهد آماری گمرک ایران، منافع معناداری برای دو کشور در بر نداشته است. در بخشی از گزارش به روند تجارت فیما بین ایران و ارمنستان طی دهه و هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۱ نیز اشاره شده است.

روند سالانه رشد اقتصادی و نرخ تورم ارمنستان - درصد

تولید ناخالص داخلی اسمی ارمنستان - میلیارد دلار

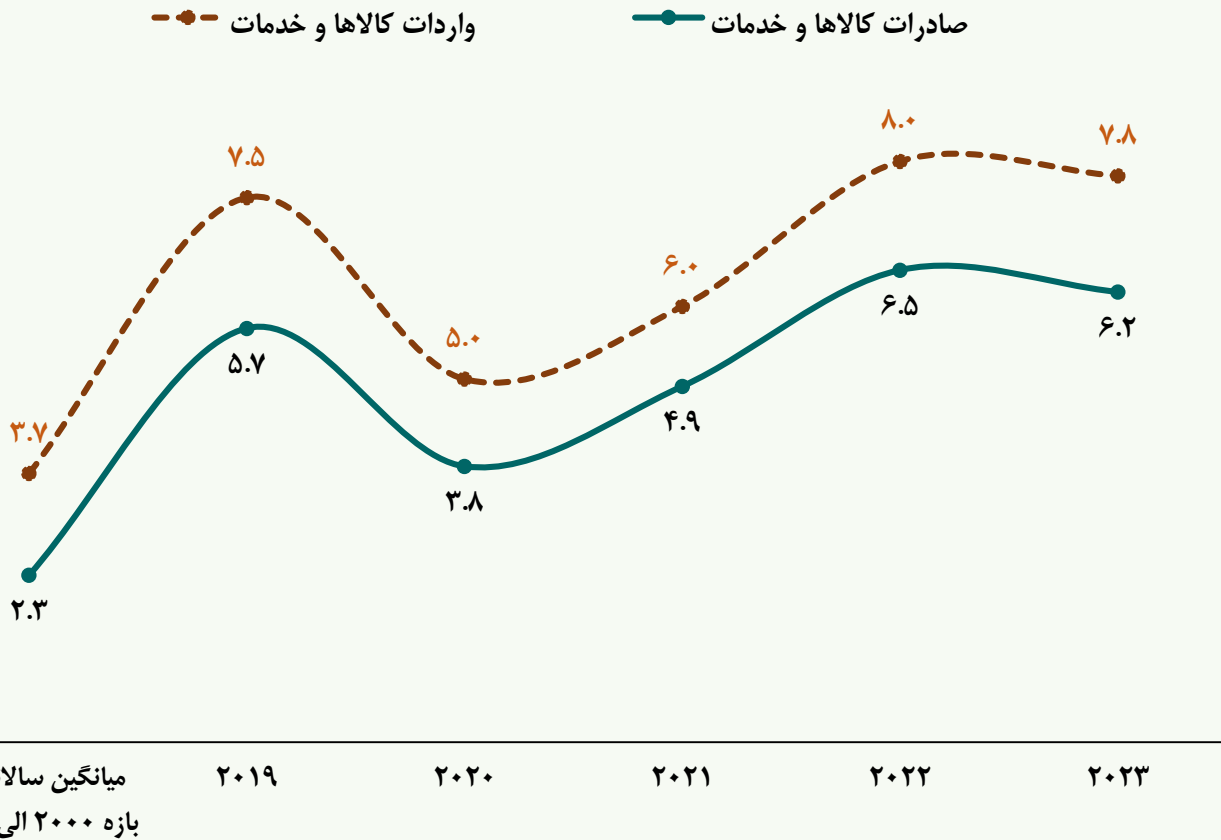

تولید ناخالص داخلی اسمی ارمنستان در سال ۲۰۲۱ حدود ۱۴ میلیارد دلار اعلام شد که پیش‌بینی می‌شود در سال ۲۰۲۲ با افزایش ۲۷ درصدی به ۱۷.۷ میلیارد دلار برسد که تقریباً یک چهارم از آن مرهون رشد واقعی تولید و مابقی ناشی از افزایش شاخص قیمت‌هاست. بعد از بروز رکود اقتصادی در سال ۲۰۲۰ به دلیل همه‌گیری کووید-۱۹، در سال ۲۰۲۱ رشد اقتصادی ارمنستان بهبود یافت و به ۵.۷ درصد رسید. انتظار می‌رود در سال ۲۰۲۲ نیز رشد اقتصادی این کشور مجدداً افزایش یافته و به حدود ۷ درصد برسد. اگرچه پیش‌بینی می‌شود در سال ۲۰۲۳ از سرعت رشد این اقتصاد کاسته شده و تقریباً نصف شود.

آخرین نرخ تورم اعلام شده در سال ۲۰۲۲ برای ارمنستان مربوط به اکتبر این سال است که رقم ۹.۵ درصد را نشان می‌دهد و نسبت به ۹.۹ درصد ماه قبل، کاهش یافته است. با وجود آغاز روند نزولی تورم طی ماه‌های اخیر، با این حال پیش‌بینی می‌شود نرخ تورم ارمنستان مشابه سایر اقتصادهای جهان در سال ۲۰۲۲ افزایش یافته و به ۸.۵ درصد برسد که بیش از میانگین نرخ تورم طی سال‌های ۲۰۰۰ الی ۲۰۱۸ است.

تجارت ارمنستان با جهان

روند سالانه تجارت کالاها و خدمات ارمنستان با جهان - میلیارد دلار

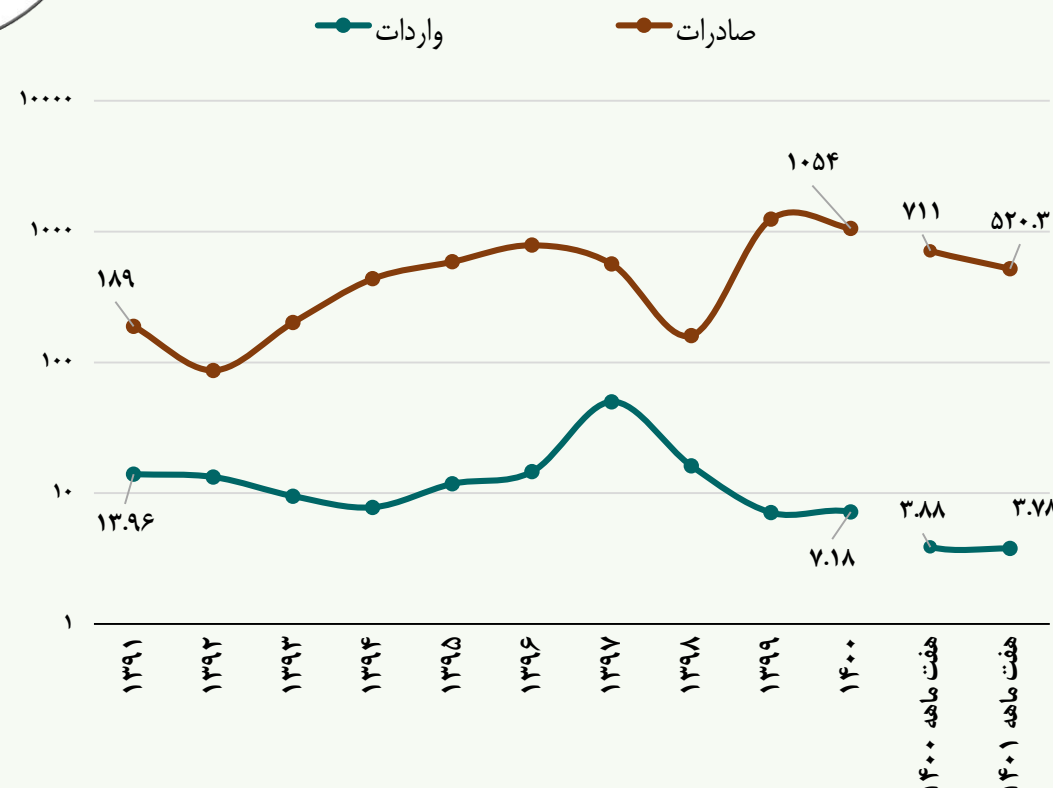
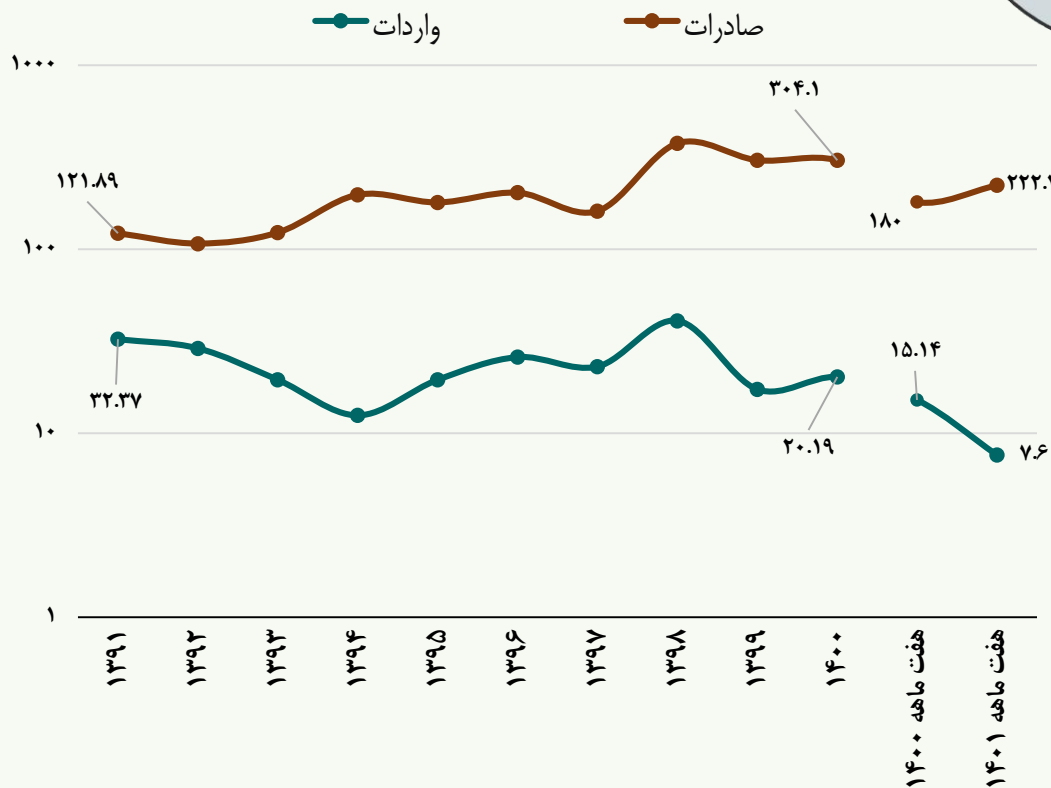
- متوسط ارزش صادرات کالاها و خدمات سالانه ارمنستان طی بازه زمانی ۲۰۰۰ الی ۲۰۱۸ حدود ۲.۳ میلیارد دلار و واردات آن هم حدود ۳.۷ میلیارد دلار بوده است.
- بعد از خروج از رکود ۲۰۲۰ به دلیل بروز همه‌گیری، بر میزان واردات و صادرات این کشور افزوده شد و طبق پیش‌بینی صندوق بین‌المللی پول، انتظار می‌رود تا پایان سال ۲۰۲۲ شاهد ۸ میلیارد دلار واردات کالا و خدمات و در مقابل ۶.۵ میلیارد دلار صادرات توسط این کشور در این سال باشیم.
- در سال ۲۰۲۳ از ارزش واردات و صادرات ارمنستان کاسته خواهد شد ولی همچنان انتظار می‌رود ارزش تجارت بالاتر از ارقام سال ۲۰۲۱ باشد که بخشی از این افزایش ناشی از افزایش بهای جهانی کالاها و خدمات خواهد بود.
- پتانسیل افزایش تجارت ارمنستان با جهان، می‌تواند به عنوان فرصتی برای شرکای تجاری این کشور از جمله ایران در راستای بهبود تبادلات فیما بین، محسوب شود.

تجارت ده ساله ایران و ارمنستان

روند ارزش واردات و صادرات بدون نفت خام ایران در رابطه با ارمنستان - میلیون دلار

روند میزان واردات و صادرات بدون نفت خام ایران در رابطه با ارمنستان - هزار تن

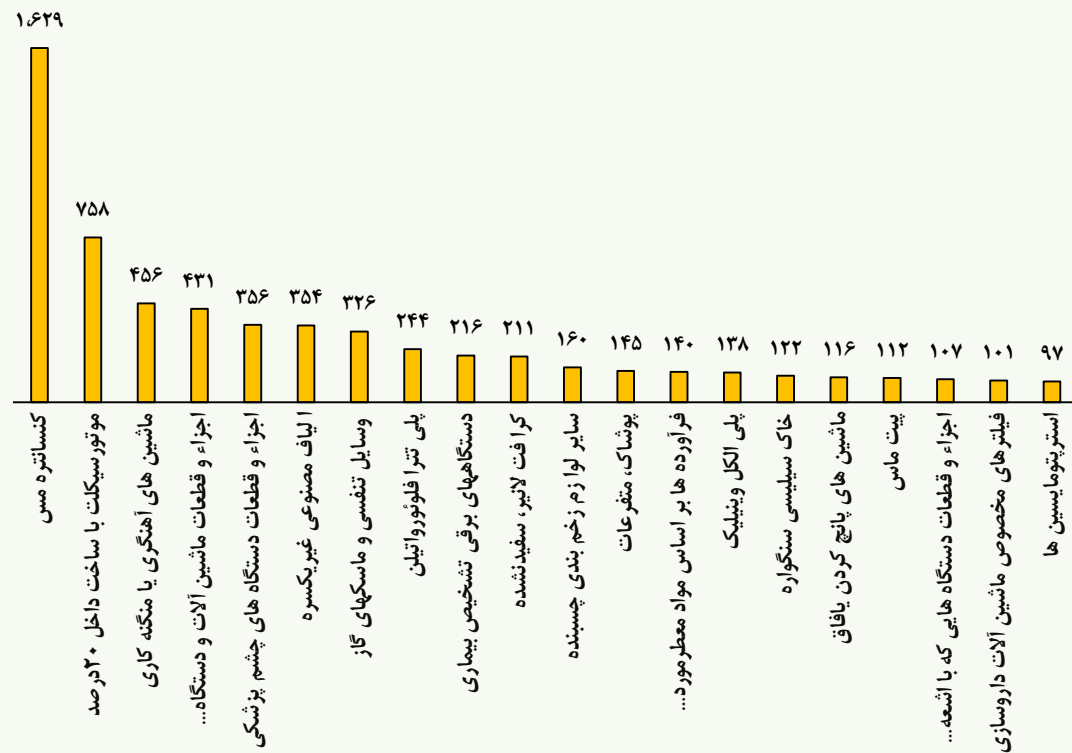
طی ده سال منتهی به ۱۴۰۰، ارزش صادرات بدون نفت خام ایران به ارمنستان، ۲.۵ برابر و در مقابل ارزش واردات ایران از ارمنستان حدود ۳۸ درصد افت داشته است.

به استثنای ارزش صادرات، سایر مولفه‌های تجارت فیما بین ایران و ارمنستان طی هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۱ کاهش داشته است. با وجود افت ۲۶.۸ درصدی میزان صادرات بدون نفت خام ایران به ارمنستان طی مدت مزبور، ارزش صادرات با رشد ۲۳.۴ درصدی همراه بوده که علت اصلی آن افزایش میانگین قیمت صادراتی است. تراز تجاری ایران و ارمنستان همواره به نفع ایران، با مازاد مواجه بوده و طی هفت ماهه نیز به حدود ۲۱۵ میلیون دلار رسیده است. با وجود تراز مثبت تجاری، سهم ایران از واردات ارمنستان رقمی کم و در حدود

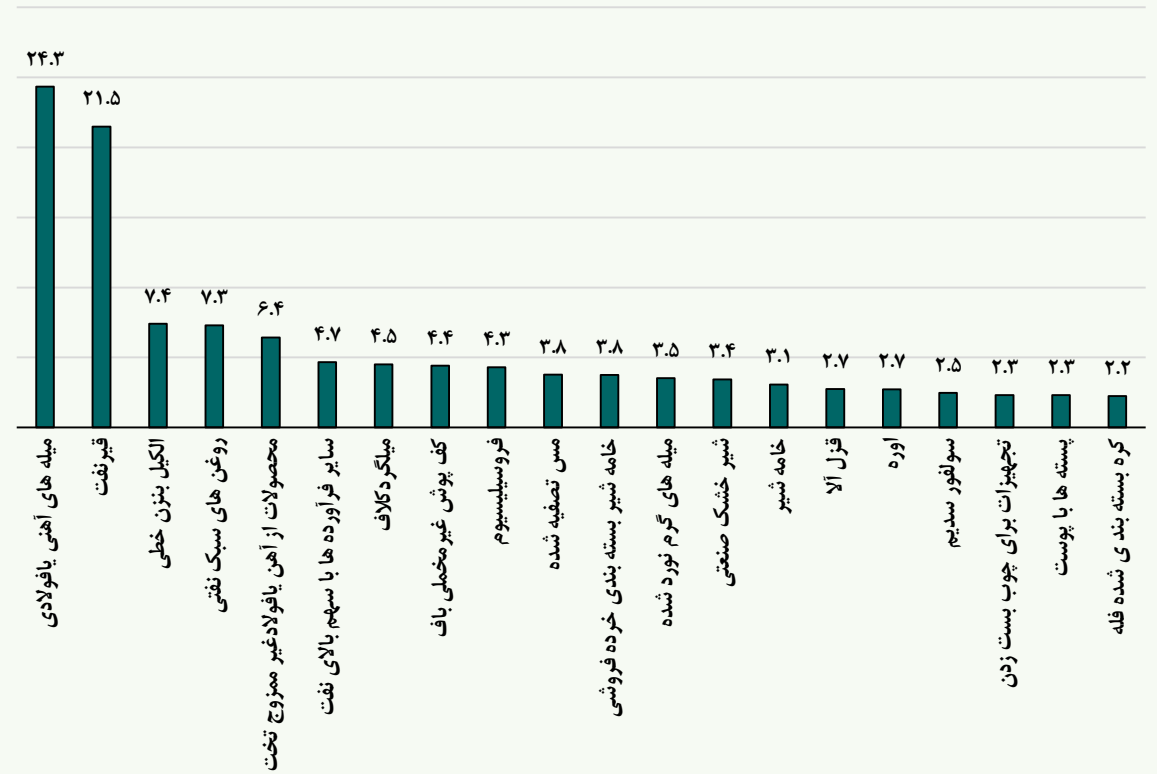
۵ درصد است.

تجارت هفت ماهه ۱۴۰۱

بیشترین ردیف تعرفه هشت رقمی وارد شده از ارمنستان طی هفت ماهه نخست ۱۴۰۱ -
هزار دلار

بیشترین ردیف تعرفه هشت رقمی صادر شده از ایران به ارمنستان طی هفت ماهه نخست ۱۴۰۱ -
هزار دلار

ترکیب اقلام عمده وارداتی ایران از ارمنستان طی مدت مورد بررسی مشتمل بر کالاهای واسطه‌ای و تجهیزات و دستگاه‌های سرمایه‌ای و ترکیب اقلام عمده صادراتی ایران به این کشور نیز مشتمل بر محصولات فولادی، فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی است. در میان اقلام صادراتی طی هفت ماهه نخست ۱۴۰۱، محصولات کشاورزی و غذایی و موکت نیز با ارقام ارزشی کم وجود دارند. با وجود برقراری تخفیف‌های تعرفه‌ای در چارچوب موافقت‌نامه تجارت ترجیحی ایران با اتحادیه اوراسیا، در عملکرد تجارت فیما بین، آثاری ملموسی از ارتقای تبادلات کالایی ایران با این عضو اتحادیه طی سال جاری مشاهده نمی‌شود.

تحولات اقتصادی منطقه CCA با تاکید بر ارمنستان / ۱

- جریان‌های غیرمنتظرانه ناشی از جابجایی نیروی کار و بنگاه‌ها از مبدا روسیه به سایر کشورهای همجوار و انتقال قابل توجه منابع مالی با منشا سرمایه و یا درآمدی موجب شد تا مصرف در کشورهای ارمنستان، آذربایجان، گرجستان و ازبکستان افزایش یابد.
- همچنین افزایش انتقالات پولی از روسیه به ارمنستان و سایر اقتصادهای منطقه قفقاز و آسیای مرکزی (CCA) موجب شد تا سپرده‌های بانکی افزایش و پول ملی این اقتصادها تقویت شود که بخشی از زیان ناشی از تضعیف پول ملی در اوایل جنگ را جبران کرد.
- علی‌رغم شواهد زیاد از انعطاف‌پذیری بالای حوالات پولی ارسالی به اقتصادهای منطقه از زمان شروع جنگ روسیه و اوکراین، با این حال مواردی مانند تضعیف رشد اقتصادی روسیه، فشارهای وارده بر روبل، محدودیت‌های سیستم‌های پرداخت و کاهش سرعت رشد اقتصاد جهان می‌توانند عواملی بر جریان حوالات پولی در آینده باشند. در شرایط فعلی حواله‌های انتقال پول بین ۱۰ تا ۳۰ درصد تولید ناخالص داخلی ارمنستان، گرجستان، جمهوری قرقیزستان، تاجیکستان و ازبکستان را تشکیل می‌دهد و روسیه مهم‌ترین منبع حواله برای اکثر کشورهای منطقه، به ویژه جمهوری قرقیزستان و تاجیکستان است.
- افزایش گردشگران ورودی به اقتصادهای منطقه CCA بعد از جنگ روسیه و اوکراین به ویژه در ارمنستان مشهود است، در ارمنستان تعداد مسافران ورودی از مبدا روسیه به طور قابل توجهی افزایش یافته است (افزایش ۲۰۰ درصدی در فصل اول سال ۲۰۲۲ نسبت به مدت مشابه در سال ۲۰۲۱ و ۵۰ درصدی نسبت به قبل از همه‌گیری).
- مشخصات جمعیتی و ترکیب خانواده‌های مهاجر و غیرمهاجر در کشورهای مختلف منطقه CCA متفاوت است. به عنوان مثال، در گرجستان، خانواده‌های مهاجر در مقایسه با ارمنستان و جمهوری قرقیزستان به طور متوسط تحصیل کرده‌تر و ثروتمندتر هستند. برآورد تأثیرات توزیعی حواله‌های ارسالی پس از رکود در روسیه طی سال‌های ۲۰۱۴ الی ۲۰۱۵ نشان می‌دهد که حواله‌ها در برخی از کشورها به عنوان یک ضربه‌گیر برای فقرا پس از آن شوک عمل کرده است، اما در برخی دیگر نه.

تحولات اقتصادی منطقه CCA با تاکید بر ارمنستان / ۲

- تجارت ارمنستان از تاب‌آوری خوبی به خصوص بعد از جایگزینی روبل در مبادلات تجاری این کشور برخوردار است. در حوزه سیاست مالی، اقتصادهای منطقه شامل آذربایجان و قزاقستان از شوک مثبت رابطه مبادله منتفع شدند و برخی دیگر مانند ارمنستان، آذربایجان، گرجستان و ازبکستان از سرریزهای مثبت پیش‌بینی نشده از جنگ روسیه و اوکراین سود بردند که منافع مزبور موجب بهبود تراز عملیاتی مالی آنها طی سال ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳ نیز خواهد شد.
- با وجود تحولات اخیر پیش‌بینی می‌شود که نیاز به تامین مالی خارجی برای کشورهای ارمنستان، گرجستان و قرقیزستان در سال ۲۰۲۲ با افزایش همراه شود.
- پیش‌بینی می‌شود تراز عملیاتی بودجه اقتصادهای ارمنستان، گرجستان و ازبکستان طی دو سال ۲۰۲۲-۲۳ بین ۱.۸ تا ۳.۵ درصد تولید ناخالص داخلی آنها بهبود یابد.
- ارمنستان اقتصادی است که بشدت دلاریزه بوده و بدهی مبتنی بر ارز خارجی بالایی دارد و صندوق بین‌المللی پول توصیه می‌کند که دولت این کشور می‌باید اثرات تغییرات نرخ ارز بر ترازنامه را به دقت پایش و کنترل کند.
- قیمت بالای مواد غذایی در جهان، موجب شد تا طی ماه‌های اخیر تورم غذایی در اقتصاد ارمنستان را تا حدود ۱۵ درصد افزایش دهد که بر اقشار کم درآمد این کشور هم تاثیر گذاشت. تاثیر جنگ روسیه و اوکراین بر آسیب‌پذیرترین خانواده‌ها در آسیب‌پذیرترین کشورها بیشتر است، اما به صورت عمومی همه خانواده‌های منطقه تاثیر آن را احساس کردند. پیش‌بینی می‌شود که جنگ اخیر مصرف واقعی خانوارهای این منطقه را به طور متوسط حدود ۲ درصد در مقایسه با پیش‌بینی‌های قبل از جنگ کاهش دهد که بیشترین کاهش در جمهوری قرقیزستان و تاجیکستان و کمترین آن در ارمنستان و گرجستان است.
- اگرچه هزینه‌های مالی با هدف ریشه‌کن کردن فقر عموماً در سراسر منطقه CCA کم است، ولی لازم است خانواده‌های آسیب‌پذیر با حمایت کافی هدف قرار گیرند. میزان حمایت اجتماعی در اقتصاد ارمنستان بر خلاف اکثر سایر اقتصادهای نوظهور منطقه، مطلوب نیست و ضرورت بهبود در سطح پوشش، هدف‌گذاری، کفایت و کارایی شبکه‌های ایمنی اجتماعی برای این کشور و سایر اقتصادهای منطقه همچنان وجود دارد.

تحولات اقتصادی منطقه CCA با تاکید بر ارمنستان ۳/

- برخلاف انتظار، رشد اقتصادی ارمنستان طی نیمه نخست ۲۰۲۲ به ۱۱ درصد و طی نه ماهه نخست این سال هم به ۱۴ درصد رسید که محرک های اصلی رشد قوی مزبور ناشی از رشد بالای بخش خدمات به ویژه گردشگری، فاینانس و فناوری اطلاعات است.
- تقاضای بالا به همراه افزایش بهای مواد غذایی و سوخت در جهان موجب شد تا تورم ارمنستان در ژوئن ۲۰۲۲ دورقمی شد و به ۱۰.۳ درصد برسد که دوسوم از این افزایش به دلیل افزایش بهای غذا و سوخت بوده است. در ماه های اخیر تورم مجدداً تک رقمی شده و در ماه اکتبر به ۹.۵ درصد رسیده است.
- به دلیل عملکرد خوب اقتصادی، درآمدهای بودجه طی نیمه نخست ۲۰۲۲ حدود ۷ درصد افزایش یافت که مازاد تراز بودجه را به ۰.۹ درصد تولید ناخالص داخلی طی نیمه اول سال رساند. بدهی عمومی دولت هم از ۶۳ درصد تولید ناخالص داخلی به ۵۰.۲ درصد کاهش یافت که بخشی از آن به دلیل منافع حاصل از تقویت ۱۵ درصدی ارزش درام (پول ملی ارمنستان) در برابر سایر ارزها بود.
- کسری تراز تجاری ارمنستان در نیمه اول سال ۲۰۲۲ افزایش یافت. رشد واردات کالا از رشد صادرات به دلیل بهبود قوی تر در حوزه واردات کالا و قیمت های بالاتر در این حوزه، پیشی گرفت اگرچه بخشی از آن با افزایش صادرات خدمات و انتقالات پولی از خارج، جبران شد.
- انتظار می رود که کسری بودجه ارمنستان در سال ۲۰۲۲ کاهش یابد اگرچه که ممکن است با کاهش شتاب رشد اقتصادی در سال ۲۰۲۳، موقعیت مالی نیز تضعیف و سست شود. انتظار می رود بدهی دولت تا پایان سال ۲۰۲۲ کاهش یابد و به کمتر از سطح اعمال قاعده مالی یعنی ۶۰ درصد تولید ناخالص داخلی نیز برسد. پیش بینی می شود که کسری حساب جاری در سال ۲۰۲۲ به دلیل تضعیف تقاضای خارجی و افزایش قیمت های واردات، افزایش یابد و در میان مدت در سطح ۶ درصد تولید ناخالص داخلی باقی بماند.
- در راستای اجرای برنامه توسعه بازارهای پولی و ثبات مالی، طی ماه نوامبر ۲۰۲۲ دو موافقت نامه کمک تامین مالی بین آژانس توسعه فرانسه (AFD) و وزارت مالی ارمنستان به ارزش ۱۰۰ میلیون یورو و بین بانک توسعه آسیایی و همین وزارت به ارزش ۱۰۰ میلیون دلار به امضا رسید. اهداف اصلی موافقت نامه های مزبور تقویت کارایی مدیریت منابع عمومی و توسعه بازارهای پول و سرمایه، توسعه چارچوب استراتژیک برای گذار به سوی اقتصاد سبز و معرفی ابزارهای جدید برای تقویت منابع بخش عمومی و خصوصی در راستای اجرای اهداف مرتبط با مهار تغییرات اقلیمی است.